

**REPUBLIKA E SHQIPËRISË
MINISTRIA E ARSIMIT
DHE SPORTIT
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT**

**PROGRAM ORIENTUES
PËR MATURËN SHTETËRORE**

(Provim i detyruar për gjimnazin dhe gjimnazin gjuhësor)

**LËNDA:
GJUHË SHQIPE DHE LETËRSI BËRTHAMË**

Viti shkollor: 2013 -2014

**Tiranë
Janar, 2014**

I. HYRJE

Lënda e gjuhës shqipe dhe e letërsisë është provim i detyruar i Maturës Shtetërore për të gjithë nxënësit që mbarojnë shkollën e mesme. Për këtë, ata do t'i nënshtrohen një testi, në përbërje të të cilit do të jenë njohuritë dhe aftësitë e fituara në këtë lëndë, gjatë viteve të shkollës së mesme.

Ky test do të zhvillohet mbi bazën e PROGRAMIT ORIENTUES. Ky program i ndihmon nxënësit dhe mësuesit për t'u përgatitur për provimin e maturës. Programi, gjithashtu, u vjen në ndihmë inspektorëve të ISHA-s, për të monitoruar planifikimin e mësuesit, me qëllim sistemimin dhe përforcimin e njohurive të nxënësve.

Programi orientues është mbështetur në:

- Programet e gjuhës shqipe dhe të letërsisë në kurrikulën bërthamë;
- Udhëzuesin për zhvillimin e kurrikulës së re të gjimnazit;
- Standardet e fushës së gjuhës shqipe dhe letërsisë;
- Udhëzimin e MAS-it, datë 26.12.2013, "Për zhvillimin e provimeve të Maturës Shtetërore 2014".

II. UDHËZIME TË PËRGJITHSHME

Programi i shkollës së mesme nuk paraqitet me tema mësimore, por me objektiva të cilat e vënë theksin në rezultatet e të nxënit. Objektivat e programit të lëndës së gjuhës shqipe dhe letërsisë realizohen nëpërmjet **teksteve** (tekst tregimtar, tekst poetik, tekst dramatik, tekst bindës/argumentues, tekst përshkrues, tekst shpjegues, tekst informativ, tekst eseistik, tekst kulturologjik). Fakti që nxënësi përballet dhe ushtrohet në tekste të ndryshme, e bën më të lehtë "transferimin" dhe përdorimin e koncepteve, njohurive e aftësive edhe në tekste të tjera.

Kësisoj, testi i Maturës Shtetërore do të ketë në përbërje **fragmente nga tekste të ndryshme** (tekst tregimtar, tekst poetik, tekst dramatik, tekst bindës/argumentues, tekst përshkrues, tekst shpjegues, tekst informativ, tekst eseistik, tekst kulturologjik), **jo domosdoshmërisht të punuara në klasë.**

Maturanti testohet për aftësitë intelektuale të vëzhgueshme dhe të matshme, të synuara nga programi dhe të zhvilluara në lëndën e gjuhës shqipe dhe të letërsisë, të tilla si:

- aftësia për të identifikuar dhe për të kuptuar (nivel bazë i aftësive intelektuale);

- aftësia për të analizuar dhe zbatuar (nivel mesatar i aftësive intelektuale);
- aftësia për të vlerësuar, për të gjykuar, për të marrë dhe për të mbrojtur qëndrime të caktuara (nivel i lartë i aftësive intelektuale).

Përqindja e pikëve në test për secilin nivel do të jetë:

Nivelet e aftësive intelektuale		
Niveli bazë	Niveli mesatar	Niveli i lartë
40%	40%	20%

Struktura e testit do të jetë:

Pjesa e parë: tekst letrar (45%)

Pjesa e dytë: tekst joletrar (55%)

Kjo do të thotë që në përgatitjen e maturantëve për provimin e Maturës Shtetërore, do të punohet për përvetësimin e aftësive dhe teknikave zbuluese, shpjeguese, zbatuese, analizuese, sintetizuese dhe vlerësuese. Këto aftësi dhe teknika, nxënësit do t'i demonstrojnë dhe do t'i zbatojnë në tekste tregimtare, poetike, dramatike, bindëse/argumentuese, përshkruese, shpjeguese, informative, eseistike, kulturologjike, *të punuara apo jo më parë në klasë.*

Pra, nxënësit duhet të aftësohen për objektivat e programit orientues. Ata duhet të jenë të aftë të demonstrojnë arritjet e tyre në të gjitha llojet e teksteve.

III. OBJEKTIVAT E PROGRAMIT ORIENTUES, SIPAS LINJAVE JANË:

TË LEXUARIT

Nënlinja	Objektivat
Njohuritë mbi fjalën a) Të kuptuarit dhe përdorimi i drejtë i kuptimit të fjalës. b) Interpretimi i kuptimeve të dyta, si pasuri gjuhësore brenda situatës tekstore.	Nxënësi të jetë i aftë: - të zbulojë kuptimin me të cilin del fjala, në kontekstin që përdoret; - të interpretojë kuptimet e figurshme të fjalëve, si pasuri e shprehjes artistike në një tekst letrar;

<p>c) Vlerësimi i kuptimeve të figurshme të fjalëve.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - të interpretojë kuptimet e <i>dyta</i> të fjalëve, si pasuri gjuhësore e shqipes brenda situatës dhe hapësirës tekstore; - të dallojë kuptimet e figurshme si njësi gjuhësore nga përdorimet e figurshme si njësi të stilistikës letrare; - të vlerësojë kuptimet e figurshme të fjalëve, si pasuri e shprehjes artistike në një tekst.
<p>Strategjitë e të lexuarit</p> <p>a) Përdorimi i strategjive të të lexuarit për të kuptuar një tekst.</p> <p>b) Identifikimi i veçorive të teksteve.</p> <p>c) Evidentimi i veçantive të llojeve të ndryshme të teksteve dhe krahasimi mes tyre.</p> <p>d) Zbulimi dhe vlerësimi i pozicionit të autorit.</p>	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të zbatojë strategji të tilla të të lexuarit, si: strategjia e hartës së tekstit, e problemzgjdhjes, e përmbledhjes dhe e diagramit të Venit; - të përdorë informacionin e tekstit për të zbuluar nëntekstin dhe për të nxjerrë përfundime; - të parafranojë informacionin e marrë nga tekste të llojeve të ndryshme; - të bëjë përmbledhjen e një teksti; - të zbulojë tipare të përbashkëta dhe dalluese ndërmjet teksteve të ndryshme në lidhje me: personazhet, temën, problemzgjdhjen, lidhjen e ndërmjetme dhe relacione të tjera; - të vlerësojë stilin e autorit në tekste të ndryshme.
<p>Pasurimi i fjalorit</p> <p>a) Zbulimi dhe përdorimi i dukurive gjuhësore, si: polisemia, homonimia, sinonimia, antonimia, shprehjet frazeologjike.</p>	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përdorë gjerësisht dhe me efikasitet dukuritë semantike, si: polisemia, homonimia, sinonimia, antonimia; - të analizojë figurshmërinë e përdorur në

<p>b) Vlerësimi i figurshmërisë së përdorur në tekste të ndryshme, përmes burimeve gjuhësore të shprehësisë.</p>	<p>tekste të ndryshme përmes burimeve gjuhësore të shprehësisë (fonetike, morfologjike, leksikologjike, sintaksore), për të pasuruar fjalorin;</p> <ul style="list-style-type: none"> - të pasurojë fjalorin përmes krijimit të fjalëve e të kuptimeve të reja dhe futjes në përdorim të fjalëve dialektore me vlera shënuese e shprehëse; - të pasurojë fjalorin me fjalë të huaja të domosdoshme, duke mënjanuar fjalët e huaja të panevojshme.
<p>Aftësitë e të kuptuarit të tekstit dhe reflektimi ndaj tij</p> <p>Përdorimi i njohurive dhe aftësive për të kuptuar tekstin:</p> <p>a) Evidentimi i rolit të fjalëve në krijimin e tonit dhe atmosferës së veprës.</p> <p>b) Interpretimi i një vepre në drejtim të arritjes artistike, gjuhësore, filozofike, shoqërore e psikologjike.</p>	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të analizojë tekstin (letrar dhe joletrar), si formë e larmishme e ligjëritimit; - të tregojë se si teksti pasqyron artistikisht marrëdhënie historiko-shoqërore të një periudhe kohore të caktuar; - të identifikojë karakteristika të kompozicionit në tekste të ndryshme; - të identifikojë karakteristika përmbajtësore të teksteve (tema, tematika, motivi, karakteret); - të dallojë faktin nga opinioni, duke përdorur informacione nga teksti, argumente logjike dhe këndvështrim vetjak; - të dallojë lidhjen logjike të argumenteve në tekste të ndryshme; - të zbulojë qëndrimin e autorit ndaj “lëndës” që trajton dhe ndaj lexuesit të cilit i drejtohet; - të zbulojë se si përdorimi i fjalëve të autorit krijojnë tonin dhe atmosferën e përgjithshme të veprës;

	<ul style="list-style-type: none"> - të interpretojë një vepër në drejtim të arritjes artistike, gjuhësore, filozofike, shoqërore e psikologjike; - të zbulojë tipare të përbashkëta dhe dalluese midis një teksti të traditës letrare dhe një shkrimi bashkëkohor, duke i vendosur në marrëdhënie krahasuese.
--	--

TË SHKRUARIT

Nënlinja	Objektivat
<p>Shkrimi si proces</p> <p>a) Përfshirja në hapat e domosdoshëm të procesit të shkruarit.</p> <p>b) Njohja dhe përdorimi i elementeve të sistemit të vlerësimit.</p>	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përfshihet në të gjitha hapat e procesit të shkruarit: parashkrimi, draftimi, rishikimi (redaktimi e korrektimi); - të përdorë elementet e sistemit të vlerësimit (ideja kryesore, nënidetë, organizimi, drejtshkrimi, fjalori, saktësia gramatikore, referencat) për shkrimin e tij.
<p>Shkrimi si produkt</p> <p>a) Realizimi i një shkrimi për tema, qëllime dhe audiencë të caktuara.</p> <p>b) Përdorimi i elementeve të domosdoshme për të përfunduar një shkrim.</p>	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të shkruajë tekste me disa paragrafë duke zhvilluar një ide kryesore; - të përdorë gjuhë të saktë, detaje specifike, përshkrime, shembuj, përkufizim, analogji; - të shkruajë pjesën në mënyrë të tillë që të bindë lexues të ndryshëm; - të zgjedhë fjalët dhe format gjuhësore për të shprehur ngjyime emocionale personale etj.; - të përdorë stil vetjak dhe autorial për të tërhequr vëmendjen e audiencës;

	<ul style="list-style-type: none"> - të përdorë drejt kuptimet e para dhe të dyta të fjalëve; - të përdorë struktura, të tilla si: kronologjia, sequenca, titujt, nëntitujt etj.
<p>Format e shkrimit, audiencia dhe qëllimet</p> <p>a) Demonstrimi i aftësive për të shkruar në forma të ndryshme, për një shumëllojshmëri audiencash dhe qëllimesh, si dhe duke zbatuar kriteret e domosdoshme për çdo formë.</p>	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të shkruajë lloje të ndryshme tekstesh, të cilat: <ul style="list-style-type: none"> • zhvillojnë një ide, • kanë një organizim strukturor të përshtatshëm me qëllimin, audiencën dhe kontekstin, • përfshijnë informacione të rëndësishme, duke përjashtuar informacionet më pak të rëndësishme, • mbështesin gjykimet me të dhëna të përshtatshme e thelbësore, si dhe me detaje të përzgjedhura; - të vlerësojë si ndikojnë mbi audiencën elemente, të tilla si: stili, mjetet letrare, përzgjedhja e fjalëve, toni, përmbajtja e këndvështrimit.
<p>Drejtshkrimi dhe pikësimi</p> <p>a) Zbatimi i rregullave të drejtshkrimit dhe të pikësimit.</p> <p>b) Zbatimi i njohurive të gjuhës standarde shqipe.</p>	<p>Nxënësi të jetë i aftë:</p> <ul style="list-style-type: none"> - të përdorë rregullat drejtshkrimore të gjuhës standarde në të gjitha shkrimet; - të përdorë njohuri të gjuhës standarde për të redaktuar shkrimin vetjak; - të përdorë rregullat e pikësimit të gjuhës standarde në të gjitha shkrimet e tij.

IV. LISTA E VEPRAVE NGA DO TË PËRZGJIDHET FRAGMENTI I TEKSTIT LETRAR NË TESTIMIN KOMBËTAR

Poezi

Homeri “Iliada”; Populli “Këngë të epikës legjendare shqiptare”; N. Frashëri “Lulet e verës”; De Rada “Këngët e Milosaos”; Bajron “Çajld Harold”; Fishta “Mrizi i zanave”, Poradeci “Lirika”; Migjeni “Vargjet e lira”; Kadare “Ca pika shiu ranë mbi qelq”.

Prozë

Servantes “Don Kishoti”; Hygo “Katedralja e Parisit”; Pashko Vasa “Bardha e Temalit”; Balzak “Evgjeni Grande”; “Xha Gorio”; P. Marko “Qyteti i fundit”; Kadare “Kështjella”; Kamy “I huaji”; Markes “100 vjet vetmi”; Koliqi “Tregtar flamujsh”; Kasem Trebeshina “Odin Mondvalsen”.

Dramë

Eskili “Prometeu”; Shekspir “Romeo dhe Zhuljeta”, “Mbreti Lir”, “Makbeth”, “Hamleti”; Molier “Mizantropi”; Ibsen “Shtëpi kukulle”, “Armiku i popullit”; Çajupi “14 vjeç dhëndër”; Miler “Pamje nga ura”; Noli “Izraelitë dhe filistinë”.